

Een opiniepeiling in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk

Vleesafzet van biologische beren

bioKennis →

WAGENINGEN UR

For quality of life

Vleesafzet van biologische beren

Een opiniepeiling in Duitsland en
het Verenigd Koninkrijk

R. Hoste
W.H.M. Baltussen
E.B. Oosterkamp

Rapport 2009-064
Oktober 2009
Projectcode 31406
LEI Wageningen UR, Den Haag

LEI Wageningen UR kent de werkvelden:

- Internationaal beleid
- Ontwikkelingsvraagstukken
- Consumenten en ketens
- Sectoren en bedrijven
- Milieu, natuur en landschap
- Rurale economie en ruimtegebruik

Dit rapport maakt deel uit van het werkveld Consumenten en ketens.

In Nederland vindt het meeste onderzoek voor biologische landbouw en voeding plaats in de, voornamelijk door het ministerie van LNV gefinancierde, cluster Biologische Landbouw. Aansturing hiervan gebeurt door Bioconnect, het kennisnetwerk voor de Biologische Landbouw en Voeding in Nederland (www.bioconnect.nl). Hoofduitvoerders van het onderzoek zijn de instituten van Wageningen UR en het Louis Bolk Instituut. Dit rapport is binnen deze context tot stand gekomen. De resultaten van de verschillende kennisprojecten vindt u op de website www.biokennis.nl. Voor vragen en/of opmerkingen over dit onderzoek aan biologische landbouw en voeding kunt u mailen naar: info@biokennis.nl. Heeft u suggesties voor onderzoek dan kunt u ook terecht bij de loketten van Bioconnect op www.bioconnect.nl of een mail naar info@bioconnect.nl.

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het Beleidsondersteunend onderzoek BO-04-002-003-033 in het kader van LNV-programma's.

Foto: Biologica

Vleesafzet van biologische beren; Een opiniepeiling in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk

Hoste, R., W.H.M. Baltussen en E.B. Oosterkamp

Rapport 2009-064

ISBN/EAN: 978-90-8615-358-9

Prijs € 13,25 (inclusief 6% btw)

36 p., tab., bijl.

De biologische varkenssector in Nederland wil graag zo snel mogelijk stoppen met het castreren van beerbiggen. Omdat Nederland biologisch vlees exporteert is het van belang de houding van afnemers in het buitenland te kennen ten aanzien van vlees van ongecastreerde varkens. Deze beknopte opiniepeiling geeft inzicht.

The organic pig sector in the Netherlands wants to put an end to the castration of boar piglets as soon as possible. Since the Netherlands exports organic meat, it is important to be aware of the attitude of buyers abroad with regard to meat from intact male pigs. This small-scale opinion poll provides insight into this.

Bestellingen

070-3358330

publicatie.lei@wur.nl

© LEI, 2009

Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Het LEI is ISO 9000 gecertificeerd.

Inhoud

	Woord vooraf	5
	Samenvatting	6
	Summary	10
1	Inleiding	14
	1.1 Probleemstelling en doelstelling	14
	1.2 Methode	15
	1.3 Leeswijzer	16
2	Houding van belangrijke afnemers van biologisch varkensvlees	17
	2.1 Resultaten interviews Duitsland	17
	2.2 Resultaten interviews Verenigd Koninkrijk	24
3	Beschouwing	28
	Literatuur en websites	30
	Bijlagen	
	1 Lijst van geïnterviewde bedrijven	31
	2 Huidige praktijk van castratie in Europa (PIGCAS-onderzoek)	32

Woord vooraf

De biologische varkenssector in Nederland wil graag zo snel mogelijk stoppen met het castreren van beerbiggen. Als een tussenoplossing maken de varkenshouders sinds 2007 reeds gebruik van lokale verdoving bij de castratie.

Ook in de gangbare sector wordt momenteel gediscussieerd over mogelijkheden om te stoppen met castratie van beerbiggen. Er wordt in Nederland sinds eind 2008 een algehele verdoving toegepast bij de castratie, maar einddoel is een castratiestop. In Duitsland zal pijnbestrijding toegepast gaan worden bij castratie. In andere landen is de situatie weer anders; zo wordt in bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk (VK) niet gecastreerd. In de biologische varkenshouderij in Denemarken wordt wel gecastreerd, ondanks het gemiddeld lagere slachtgewicht, en wel zonder verdoving. Castratie heeft een lange historie en wordt uitgevoerd om berengeur in het vlees van ongecastreerde mannetjesvarkens te voorkomen.

Zowel voor de gangbare als voor de biologische varkenshouderij in Nederland geldt dat een aanzienlijk deel van het vlees geëxporteerd wordt. Het is daarom van belang om inzicht te hebben in de ontwikkelingen in andere Europese landen met betrekking tot de castratie van beerbiggen en in de houding van afnemers in belangrijke exportlanden ten aanzien van vlees van ongecastreerde varkens. In dit onderzoek zijn de mogelijkheden verkend voor afzet van biologisch vlees van niet-gecastreerde varkens naar Duitsland en het VK.

We bedanken de vele informanten in binnen- en buitenland voor de verstrekte informatie.

Prof.dr.ir. R.B.M. Huirne

Algemeen Directeur LEI Wageningen UR

Samenvatting

De biologische varkenssector in Nederland wil graag zo snel mogelijk stoppen met het castreren van beerbiggen. Als een tussenoplossing maken de varkenshouders sinds 2007 reeds gebruik van lokale verdoving bij de castratie.

Ook in de gangbare sector wordt momenteel gediscussieerd over mogelijkheden om te stoppen met de castratie van beerbiggen. Er wordt in Nederland sinds eind 2008 een algehele verdoving toegepast bij de castratie, maar einddoel is een castratiestop. Evenals de biologische sector in Nederland vooropliep met het toepassen van verdoving, wil ze ook vooroplopen met een castratiestop.

In andere landen is ook discussie gaande over een eventuele stop op castratie en over alternatieven. Ook verdoving en pijnbestrijding zijn onderdeel van deze discussie. In Duitsland wordt binnen het kwaliteitssysteem QS vanaf voorjaar 2009 pijnbestrijding toegepast bij castratie, terwijl er in het VK niet gecastreerd wordt. In de biologische varkenshouderij in Denemarken wordt wel gecastreerd, ondanks het gemiddeld lagere slachtgewicht, en wel zonder verdoving. Castratie heeft een lange historie en wordt uitgevoerd om berengeur in het vlees van ongecastreerde mannetjesvarkens te voorkomen.

Zowel voor de gangbare als voor de biologische varkenshouderij in Nederland geldt dat een aanzienlijk deel van het vlees geëxporteerd wordt. De export van biologisch varkensvlees vindt vooral plaats naar de buurlanden Duitsland en het VK. Het is daarom van belang om inzicht te hebben in de ontwikkelingen in andere Europese landen met betrekking tot de castratie van beerbiggen en in houdingen van afnemers in belangrijke exportlanden ten aanzien van vlees van ongecastreerde varkens. In dit onderzoek zijn de mogelijkheden verkend voor afzet van biologisch vlees van niet-gecastreerde varkens in Duitsland en het VK.

In het rapport worden resultaten gegeven van een beknopt onderzoek naar de houding van afnemers (vleesverwerkende bedrijven en retailorganisaties) in Duitsland en het VK ten aanzien van castratie en berenvlees en de afzetmogelijkheden voor berenvlees. In Duitsland zijn 17 interviews en in het VK 12 interviews gehouden, met wisselend niveau van diepgang. Vooral in het VK was de respons beperkt.

Resultaten Duitsland

Algemeen vinden de geïnterviewden in Duitsland dat wetenschappelijk onderzoek nodig is voordat non-castratie wordt ingevoerd. De jarenlange praktijk van castreren moet niet overhaast overboord gezet worden. Er is nog veel behoefte aan onderzoek, bijvoorbeeld naar de vraag 'wanneer stinkt een beer'. Er zijn nog geen objectieve criteria voor. Detectietechnieken zijn nog onvoldoende betrouwbaar en dus moet absoluut voorkomen worden dat er dieren met afwijkende geur op de markt komen. In het algemeen vinden de geïnterviewden ook dat de problematiek rond castratie en berengeur door de keten gezamenlijk aangepakt moet worden.

Vleesverwerkers die vers vlees produceren vinden beren mesten geen haalbare optie, omdat lichter slachten leidt tot kleinere porties. Een worstfabrikant heeft hier geen moeite mee. Berenvlees wordt nu door velen in de industrie en de retail niet geaccepteerd. Een ander geluid geeft aan dat je er pragmatisch mee om moet gaan en moet zorgen dat het gegarandeerd vrij is van berengeur: als de supermarktorganisaties het accepteren, is het geen issue. Non-castratie is volgens geïnterviewden geen thema voor een supermarkt om zich daarmee te onderscheiden.

De afzet van biologisch berenvlees is denkbaar, maar kent wel nogal wat praktische belemmeringen. Grote volumes producten voor de 'koude afzet' zijn nodig, om daarin rendabel het vlees van dieren met afwijkende geur te kunnen verwerken.

Vrijwel alle geïnterviewden zijn van mening dat de consument van biologisch vlees niet anders zal reageren op berengeur in vlees dan een consument van gangbaar vlees. Beiden vinden het onacceptabel.

Geïnterviewden verschillen van mening of de biologische varkenssector voorop moet lopen in het stoppen met castreren. Een belangrijk argument hierin is dat de biologische sector veel te klein is om hierin te pionieren, 'dat moet je groot aanpakken, waarbij bio mee mag liften'. Een positief argument voor het vooroplopen van de biologische sector wordt als volgt verwoord: 'De verwachting van bioklanten ligt hoger dan van conventionele klanten en de idee van castratie past niet bij het biologische imago.'

De grote lijn in Duitsland is dat de geïnterviewden in het algemeen vrij afhoudend zijn ten aanzien van berenvlees: de klant wil niet, koude afzet van vlees met berengeur kan wel maar is risicovol, technieken zijn nog niet beschikbaar, supermarkten willen hun nek niet uitsteken om zich ermee te profileren en de biologische sector kan hierin niet vooroplopen. Anderzijds zijn er wel geïnterviewden die zeggen dat afzet mogelijk moet zijn mits het vlees gegarandeerd berengeurvrij is en de sector het gezamenlijk aanpakt.

Resultaten VK

Britse varkens worden in de regel niet gecastreerd, zodat berenvlees als zodanig een algemeen geaccepteerd verschijnsel is op deze markt. Voor vlees van ongecastreerde beren met een hoog slachtgewicht zullen retailers zeker aanvullende eisen stellen om te voorkomen dat vlees met berengeur op de markt komt en er imagoschade van het product ontstaat; dit werd overigens door de geïnterviewden niet nader ingevuld.

Omdat het VK niet zelfvoorzienend is in biologisch varkensvlees, zullen retailers een pragmatische koers varen: ze zullen een voorkeur hebben voor non-castratie, maar in geval van castratie de voorkeur hebben voor de ingreep die het minste pijn oplevert.

Er bestaat op de Britse markt voor biologisch varkensvlees een zeker afbreukrisico op het punt van castratie, omdat consumenten castratie niet verwachten. Als consumenten van biologisch varkensvlees op de hoogte zijn van het feit dat castratie wordt toegepast bij de varkens waarvan vlees wordt geïmporteerd, zou dit kunnen leiden tot een afzetprobleem.

Europees onderzoek naar castratiepraktijk (PIGCAS)

Ter informatie zijn in dit rapport ook resultaten gegeven vanuit de Europese PIGCAS-studie naar de huidige praktijk van castratie van beerbiggen binnen Europa, en een overzicht van de houding van verschillende ketenpartijen ten aanzien van onverdoofd castreren en de mogelijke alternatieven. Uit dit onderzoek blijkt dat castratie van beerbiggen zowel in de gangbare als biologische varkenshouderij in Europa gebruikelijk is. In de meeste Europese landen wordt 80 tot 100% van de mannelijke gangbare varkens gecastreerd. Uitzonderingen zijn Engeland en Ierland, waar vrijwel geen castratie plaatsvindt in de gangbare varkenshouderij. Bij castratie wordt zelden of nooit gebruik gemaakt van verdooving en pijnstillers.

Binnen het PIGCAS-project is in de 25 deelnemende landen aan verschillende ketenpartijen binnen de varkenshouderij gevraagd naar de houding ten opzichte van onverdoofde chirurgische castratie, verdoofde chirurgische castratie, immunocastratie van mannelijke dieren, sexen van sperma en het mesten van beren. Geconcludeerd kan worden dat de huidige praktijk van onverdoofd castreren door de ketenpartijen, met uitzondering van de ngo's, vooralsnog als de best beschikbare optie wordt beschouwd. Dit wordt op de voet gevolgd door het verdoofd castreren. Het sexen van sperma en daardoor mesten, slachten, verwerken en verkopen van vrouwelijke dieren wordt als een volwaardig alternatief gezien. Dit alternatief is echter op de korte termijn niet in de praktijk be-

schikbaar. Het mesten van beren, wat een sterke voorkeur heeft bij de ngo's, wordt door de andere ketenpartijen als niet haalbaar beschouwd.

Betekenis voor de Nederlandse biologische varkensvleesketen

Vanuit de ambitie om als biologische sector in te zetten op niet-castratie is gekeken naar afzet van berenvlees op de markten Duitsland en VK.

Uit het onderzoek blijkt dat op de Duitse markt weerstand is tegen vlees van ongecastreerde beren en dat er op de Britse markt een afbreukrisico bestaat op het punt van castratie. De weerstand op de Duitse markt speelt zowel bij boeren en verwerkers als bij retailers en naar hun zeggen ook bij de Duitse consument. Spelers verwijzen naar de overheid om de eerste stap te zetten om het issue aan de orde te stellen. Op de Britse markt geldt juist dat wanneer consumenten op de hoogte zouden zijn van het feit dat biologisch importvlees van gecasteerde dieren afkomstig is, dit zou kunnen leiden tot afzetproblemen van dit biologische vlees. Vooralsnog lijken retailers in het VK, door de geringe mate van zelfvoorziening in het VK, pijnbestrijding bij castratie belangrijker te vinden dan non-castratie.

De markten en marktpartijen in het VK en Duitsland vragen dus een verschillende benadering. Gezien de reacties van de respondenten in Duitsland lijken de risico's voor afzet van vlees van niet-gecastreerde biologische varkens op de Duitse markt op dit moment dusdanig groot, dat er meer draagvlak gecreëerd moet worden in de keten voordat een volledige castratiestop haalbaar is. Het verdient aanbeveling om informele gesprekken te voeren met opinieleiders. Daarnaast lijkt het wenselijk om draagvlak te creëren bij wetenschappers en politiek.

De ontwikkelingen rond castratie in de gangbare sector zijn na de verklaring van Noordwijk in 2007 in een stroomversnelling gekomen. Het verdient aanbeveling om aan te haken bij de gangbare sector, op de zoektocht naar technologische ontwikkelingen om berengeur te voorkomen, niet alleen door berengeurdetectie in de slachtlijn, maar bijvoorbeeld ook door oplossingen op het gebied van voeding. Bovendien kan het aspect berengeur worden meegenomen in de ontwikkeling van een specifieke genetische lijn voor de biologische varkenssector.

Summary

Meat sales from organic intact male pigs; An opinion poll in Germany and the United Kingdom

The Dutch organic pig sector is keen to put an end to the castration of boar piglets as soon as possible. As an interim solution, pig farmers have been making use of local anaesthetics during castration since 2007.

The conventional pig-farming sector is currently also discussing the possibility of putting an end to the castration of boar piglets. Since the end of 2008, anaesthetics have been used for all castrations in the Netherlands, but the end goal is a complete cessation of castration. In the same way that the organic sector led the way in the Netherlands in terms of the use of anaesthetics, the sector also wants to lead the way towards bringing an end to castration.

Discussions have also been taking place in other countries regarding the possible cessation of the practice of castration and regarding alternatives. Anaesthetics and pain relief are also included in the discussion. In Germany, within the QS quality system, pain relief has been applied during castrations since the spring of 2009, while no castrations take place in the UK at all. Castration does take place in the organic pig farming sector in Denmark, despite the lower average slaughterweight, and without the use of anaesthetics. Castration has a long history and is carried out in order to prevent boar taint in the meat of intact male pigs.

In both conventional and organic pig farming in the Netherlands, a considerable proportion of the meat produced is exported. The organic pork is exported primarily to the neighbouring countries of Germany and the UK. It is therefore important to gain insight into the developments in other European countries with regard to the castration of boar piglets and into the attitudes of buyers in important export countries with regard to meat from uncastrated pigs. This study explored the possibilities for the sale of organic meat from uncastrated pigs in Germany and the UK.

The report presents results from a small-scale survey investigating the attitudes of buyers (meat-processing companies and retail organisations) in Germany and the UK with regard to castration and boars' meat, and the sales opportunities for boar meat. A total of 17 interviews were conducted in Germany, and 12 in the UK, in various levels of depth. The response was particularly limited in the UK.

Results in Germany

In general, those interviewed in Germany consider scientific research to be necessary before deciding to abolish castration. The practice of castration, which has been in place for a great many years, should not be brought to an end hastily. There is still a great need for research, for example into the question of criteria defining whether or not boars have a bad smell. There are still no objective criteria for this. Detection techniques are still not reliable enough and it is therefore vital to prevent meat with an abnormal odour reaching the market. In general, those interviewed also considered that the problems surrounding castration and boar taint need to be tackled collectively by the whole chain.

Meat processors producing fresh meat consider the fattening of intact males not to be an option, as slaughtering them at a lighter weight means smaller portions. A sausage factory did not have a problem with this. Boars' meat is currently unacceptable for many parties within the industry and the retail sector. Other parties indicate that a pragmatic approach is required and that you need to ensure that meat is guaranteed to be free of boar taint: if supermarkets accept that, this is no longer an issue. According to those interviewed, non-castration is not an area in which a supermarket can distinguish itself.

The sale of organic boars' meat is conceivable, but does involve rather a lot of practical obstructions. Large volumes of products are required for sales of cold-consumed products in order to be able to process the meat of animals with an abnormal odour profitably.

Almost all of those interviewed were of the opinion that a consumer of organic meat would not react to boar taint differently from a consumer of conventionally-produced meat. Both types of consumer would consider it unacceptable.

The interviewed parties differed in their opinions as to whether the organic pig-farming sector should lead the way in bringing an end to castration. One important argument in this regard is that the organic sector is much too small to be a pioneer in this field. 'It needs a large-scale approach in which the organic sector can tag along.' One positive argument for the organic sector taking the lead is phrased as follows: 'The expectation of organic consumers lies higher than that of conventional consumers, and the notion of castration is not in keeping with the organic image.'

The general trend found in Germany was that the interviewees were generally fairly deterred by the notion of boars' meat, putting forward the following arguments, amongst others: consumers don't want it, sales of cold-consumed products comprising meat affected by boar taint are possible but are accompanied by risks, technology is not yet available, supermarkets don't want to stick out their necks in order to profile themselves in that way, and the organic sector

is not able to take the lead in this regard. On the other hand, there were also interviewees who stated that sales ought to be possible as long as the meat is guaranteed to be free of boar taint and the sector tackles the matter collectively.

Results in the UK

British pigs are generally not castrated, and boars' meat is therefore a generally accepted phenomenon within the British market. Retailers will certainly make additional demands of meat from intact males with a higher slaughterweight in order to prevent meat affected by boar taint reaching the market and damaging the image of the product; the interviewees did not elaborate on this further.

Since the UK is not self-sufficient in terms of organic pork, retailers will take a pragmatic course of action: they will have a preference for non-castration, but in the event that castration does take place, they have a preference for the procedure that involves the least amount of pain.

Within the British market for organic pork, there is a certain risk with regard to castration, as consumers do not expect castration to have taken place. If consumers of organic pork are aware of the fact that imported meat comes from castrated pigs, this could lead to sales problems.

European research into the practice of castration (PIGCAS)

For the sake of providing information, this report also includes results from the European PIGCAS study looking at the current practice of castrating boar piglets in Europe, along with an overview of the attitude of various chain parties relating to castration without anaesthetic and the possible alternatives. This research has shown that the castration of boar piglets is commonplace in both conventional and organic pig farming in Europe. In most European countries, 80 to 100% of all conventionally-farmed male pigs are castrated. Exceptions to this rule are the UK and Ireland, where virtually no castration takes place in conventional pig farming. Anaesthetics or painkillers are seldom or never used during castration.

Within the PIGCAS project, the various chain parties within the pig farming sectors in the 25 participating countries were asked about attitudes towards surgical castration without anaesthetic, surgical castration with anaesthetic, immunocastration of male animals, sexing semen and fattening intact males. The conclusion can be drawn that the current practice of castration without anaesthetic is considered the best available option at present by the chain parties with the exception of the NGOs. Castration with anaesthetic is a close second choice. Sexing semen and thus opting to fatten, slaughter, process and sell fe-

male animals is seen as a fully acceptable alternative. However, this alternative is not available in practice in the short term. The fattening of intact males - which is the strong preference of the NGOs - is viewed by the other chain parties as not being feasible.

Significance for Dutch organic pork chain

On the basis of the ambition of the organic sector to work towards non-castration, the study looked at sales of meat from intact male pigs within the German and UK markets.

The research showed that there was resistance within the German market to meat from non-castrated boars and that there was a risk within the British market with regard to castration. The resistance within the German market can be found among farmers, processors and retailers, and according to them also among German consumers. These parties believe the government should take the first step to put the issue on the agenda. Within the British market, the reverse seems to be the case. If consumers are aware of the fact that imported organic meat originates from castrated animals, this can lead to problems in selling this organic meat. For the time being, due to the low level of self-sufficiency in the country, UK retailers consider the use of pain relief during castration to be more important than non-castration.

The markets and market parties in the UK and Germany therefore demand a different approach. In view of the reactions of the respondents in Germany, the risks for sales of meat from uncastrated organic pigs on the German market are so great at present that more support needs to be created within the chain before the full abolition of castration is feasible. It is recommended that informal discussions be held with opinion leaders. In addition, it appears desirable to create support among scientists and within the political world.

The developments surrounding castration in the conventional pig-farming sector accelerated after the signing of the Declaration of Noordwijk (*verklaring van Noordwijk*) in 2007. It would be advisable to link up with the conventional pig-farming sector when looking for technical developments to prevent boar taint, not only through detection of boar taint on the slaughter line but for example also through solutions in the field of diet. In addition, the aspect of boar taint can be considered in the development of a specific genetic line for the organic pig sector.

1 Inleiding

1.1 Probleemstelling en doelstelling

Biologische varkenshouders in Nederland hebben in 2007 besloten om beerbiggen alleen nog onder lokale verdoving te castreren. Dit is in hun ogen geen ideale oplossing. Ideaal is dat beerbiggen niet meer gecastreerd behoeven te worden. De biologische varkenssector streeft ernaar hierin voorop te lopen ten opzichte van de gangbare varkenssector in Nederland. Per eind 2008 verdoven ook gangbare varkenshouders hun biggen bij castratie, naar aanleiding van een sectorbrede overeenkomst met retailers en vleesindustrie (Verklaring van Noordwijk, november 2007).

Uit het Europese PIGCAS-onderzoek (dat vooral betrekking had op gangbare varkenshouderij), zie bijlage 2, blijkt dat er duidelijke verschillen zijn tussen landen ten aanzien van het al of niet castreren en de wijze van verdoving en pijnbestrijding daarbij. Zo is er in Duitsland een ketenbrede overeenkomst over castreren met pijnbestrijding. De plicht om pijnbestrijding toe te passen is ingesluit in het QS-systeem en is van kracht vanaf het eerste kwartaal van 2009 (DBV et al., 2008).

Alternatieven voor castratie zijn momenteel ook onderwerp van onderzoek, zoals immunocastratie of verlaging van het slachtgewicht van beren.

In de biologische landbouw is een nieuwe verordening van kracht (EG-VO-889/2008) waarin anesthesie of analgesie verplicht is. Deze maatregel heeft een overgangstermijn tot 2011 (EG, 2008).

Zowel voor de gangbare als voor de biologische varkenshouderij in Nederland geldt dat een aanzienlijk deel van het biologisch vlees geëxporteerd wordt. Het is daarom van belang om inzicht te hebben in de ontwikkelingen in andere Europese landen met betrekking tot de castratie van beerbiggen en in houdingen van afnemers (vleesverwerkers, retailers) in belangrijke exportlanden ten aanzien van vlees van ongecastreerde varkens.

Het doel van dit onderzoek is het verkennen van de acceptatie van biologisch berenvlees. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de ontwikkelingen in Europa rond castratie.

1.2 Methode

Er zijn interviews gehouden met vertegenwoordigers van vleesverwerkende bedrijven en supermarktorganisaties in Duitsland en het VK. De interviews hebben het karakter van een gestructureerd diepte-interview. Er is een vragenlijst opgesteld met vragen over de biologische vleesproductie van het bedrijf, naar de bekendheid met het castratievraagstuk, de houding ten aanzien van het risico van berengeur en mogelijke oplossingen, enzovoort. Gezien de verschillen in uitgangssituatie tussen het VK en Duitsland is de vragenlijst op onderdelen iets anders van aard. De hoofdlijn van de vragen is voor beide landen echter gelijk.

Vervolgens is in overleg met sectorvertegenwoordigers De Groene Weg en de Vereniging Biologische Varkenshouders een lijst van adressen opgesteld van supermarktorganisaties en vleesverwerkende bedrijven in het VK en in Duitsland. In enkele interviews zijn nog andere bedrijven genoemd die mogelijk interessante informatie konden geven over het onderwerp. Deze bedrijven zijn toegevoegd aan de lijst van te interviewen organisaties. Zie bijlage 1 voor de lijst met benaderde bedrijven en organisaties.

In Duitsland zijn in totaal 17 interviews gehouden, waarvan 4 retailers, 3 aan een retailer gekoppelde vleesverwerkers, 9 vleesverwerkers en een producentenorganisatie. Er zijn meer vleesverwerkers dan retailers benaderd, omdat er veel meer vleesverwerkende bedrijven zijn dan retailers.

Wat het VK betreft stonden er drie retailers en 11 vleesverwerkers op de lijst. Ook heeft een kort gesprek plaatsgehad met de Danish Meat Council in het VK. Bij de verwerkers ligt het accent op de producenten die in het retailkanaal leveren. Vanwege het feit dat in de VK nauwelijks gecastreerd wordt, is vooral gezocht naar producenten en retailers die biologisch vlees importeren en verwerken. Daarnaast is de Soil Association (het Britse platform voor biologische landbouw) gevraagd naar hun mening over castratie en berenvlees en waarde van non-castratie in de markt. Naast het interview met de Soil Association, hebben uiteindelijk 10 gesprekken plaatsgevonden in de vleesverwerkende industrie. Bij twee bedrijven hebben we de hele vragenlijst kunnen doornemen. Vanwege de slechte respons bij de bedrijven, is het benaderen van de retailerorganisaties uiteindelijk uitbesteed aan MLC Services Ltd. MLC Services heeft twee korte reacties verzameld van retailers en bij slechts één ook de vragenlijst kunnen doornemen. Daarnaast is er door MLC Services ook geput uit bestaand onderzoek (geciteerd als: MLC, mondelinge mededeling).

Vanwege beperkt budget is gekozen voor de vorm van telefonische interviews. De bedrijven in beide landen zijn telefonisch benaderd voor het onderzoek, waarbij in de regel bij de supermarktorganisaties is gevraagd naar de

vleesinkoper en bij de vleesverwerkende bedrijven is gevraagd naar degene die verantwoordelijk is voor de verkoop. Hiervan is soms afgeweken doordat mensen niet bereikbaar waren (vakantie of ziek); ook werd regelmatig doorverwezen naar andere personen binnen de organisatie (zoals bedrijfsleider of directeur, of kwaliteitsmanager). Dit hangt soms samen met het beleid binnen de benaderde organisatie rond communicatie over beleidsgevoelige onderwerpen. Er is telkens gestreefd naar een maximale deelname in aantal respondenten en in de hoeveelheid informatie per respondent.

De bedrijven en organisaties zijn benaderd in de loop van de periode juni - november 2008. Omdat het onderwerp castratie op het moment van uitvoeren van het onderzoek bij sommige respondenten een gevoelig thema bleek te zijn en het ook aandacht kreeg in de pers, werden in enkele interviews sommige vragen niet ver uitgediept of is juist verder op vragen ingegaan. Dit hing af van de reactie van de benaderde persoon.

Gezien de verschillende uitgangssituaties ten aanzien van castreren tussen beide landen, worden de resultaten separaat beschreven. De resultaten van de interviews zijn samengevat rond een aantal hoofdvragen.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is verslag gedaan van de interviews onder de vleesverwerkende bedrijven en retailorganisaties in Duitsland en het VK. In hoofdstuk 3 is een beschouwing gegeven, met daarin conclusies en een discussie.

Bijlage 1 geeft een overzicht van de geïnterviewde bedrijven en organisaties. Bijlage 2 geeft resultaten van het PIGCAS-onderzoek.

2 Houding van belangrijke afnemers van biologisch varkensvlees

2.1 Resultaten interviews Duitsland

De resultaten van de interviews in Duitsland zijn samengevat rond zeven hoofdvragen. In deze paragraaf zijn de resultaten gegeven.

2.1.1 Bekend met castratiediscussie en berengeurproblematiek

Vraagstelling: 'In hoeverre bent u bekend met de castratiediscussie in binnen- en buitenland, en met de problematiek van berengeur; wat vindt u van non-castratie?'

De geïnterviewden zijn over het algemeen wel bekend met de castratiediscussie en met de problematiek van berengeur, maar niet in detail. Een enkeling is helemaal niet bekend en sommigen zijn niet, of alleen via de pers, bekend met die problematiek. Een geïnterviewde verwacht non-castratie met verdoofd castreren.

De meningen zijn verdeeld of non-castratie in Duitsland een blijvend thema zal worden, of dat het een tijdelijk punt van aandacht is. 'Berenvlees is opnieuw een thema geworden.' Uit oogpunt van dierenwelzijn vindt men wel dat stoppen met castreren, en trouwens ook verdoofd castreren, in principe de juiste weg is. 'Uit oogpunt van dierenwelzijn is verdoofd castreren een goed punt, uit bedrijfs-economisch oogpunt voor de varkenshouders niet.' 'Het initiatief moet echter bij de wetgever vandaan komen, niet bij de bedrijven.' Diverse personen, zowel vanuit vleesindustrie als retail, zijn van mening dat de problematiek gezamenlijk aangepakt moet worden. 'Het thema is echter naar tevredenheid opgepakt door de branche en onder QS gebracht' (QS is het kwaliteitssysteem), waarbij wordt verwezen naar de gemeenschappelijke verklaring die in september 2008 is uitgegeven door de boerenorganisatie DBV, de vleesindustrie (VDF) en de gezamenlijke retailers (HDE). In deze verklaring wordt aangegeven dat in het eerste kwartaal van 2009 verdoofd castreren ingevoerd zal worden, met als einddoel te komen tot een castratieverbod. Een grote leverancier van biologisch vlees geeft aan dat hij zelf in het geheel nog niet op het onderwerp is aangesproken door zijn klanten afnemers.

Dat de EU castratie op termijn algemeen zou verbieden, kan men zich niet of nauwelijks voorstellen. Enerzijds kan deze houding verklaard worden uit onbekendheid/nieuwheid van het thema, en anderzijds met de lange historie van aversie tegen berenvlees. In het algemeen moet men niet veel hebben van berenvlees. 'Je moet niet alleen het welzijn van de dieren op het oog hebben, maar ook dat van je klanten.' 'Bij berenvlees moet zowel gekeken worden naar dierenwelzijn, als consumentenbescherming. Niet eenzijdig, maar beide aspecten.' Ook vraagt men zich af welke mogelijkheden er dan zijn om hierop in te springen. Voor een worstfabrikant is het niet erg als de beren licht geslacht moeten worden, voor een leverancier van vers vlees is dit echter wel degelijk erg.

Algemeen vinden de geïnterviewden dat wetenschappelijk onderzoek nodig is voordat non-castratie wordt ingevoerd. Je moet niet overhaast de jarenlange praktijk van castreren overboord zetten. 'Je moet het probleem en de technische oplossingen wel goed doordacht en onderzocht hebben.' Er is nog veel behoefte aan onderzoek, bijvoorbeeld naar de vraag 'wanneer stinkt een beer'. Er zijn nog geen objectieve criteria voor. 'Het thema non-castratie/berengeur-detectie is nog in onderzoek en nog niet praktijkrijp.'

De Duitse producentenassociatie Bioland gaat over op beren mesten, en naar verwachting zal de associatie Demeter mogelijk volgen. Bij andere Verbände (producenten-organisaties) speelt non-castratie/beren mesten nog geen rol.

Een organisatie 'wil in geen geval berenvlees. Je moet gewoon geen risico lopen op vlees met berengeur. Ook producten die bedoeld zijn voor koude consumptie kunnen eens verwarmd worden en je kunt het niet maken om op de verpakking te schrijven dat de producten niet verwarmd mogen worden.'

2.1.2 Leveringsvoorwaarden beren(vlees) en voorkómen berengeur

Vraagstelling: 'Zijn er speciale leveringsvoorwaarden van toepassing bij levering van beren(vlees); hoe voorkomt u het optreden van berengeur in uw product?'

Voor een belangrijk deel van de retailers en vleesverwerkende bedrijven gelden geen speciale eisen voor levering van beren of vlees van beren. Dit hangt samen met de gewoonte in Duitsland om geen beren te accepteren in de slachtlijn. Berengeur is daarom in de praktijk ook maar weinig echt bekend. 'Er wordt momenteel geen aandacht besteed aan het voorkomen van berengeur, bij de inkoop van vlees. Het staat niet in de handelsvoorwaarden, omdat het gewoon niet speelt.' Andere bedrijven hebben contractueel vastgelegd dat er geen beren geleverd mogen worden.

2.1.3 Acceptatie berenvlees, garantie en overtuigen van klanten

Vraagstelling: 'Zijn uw klanten bereid berenvlees te accepteren, waarom wel of niet, kan een business-to-business-garantie hierbij een rol spelen? Als uw klanten nu geen berenvlees accepteren, wat moet er gebeuren om hen alsnog te overtuigen?'

Berenvlees wordt nu door velen niet geaccepteerd. 'Als ik nu berenvlees zou aanbieden, in plaats van vlees van borgen, zouden mijn klanten mij uit het raam gooien.' Als non-castratie verplicht zou worden, zou deze geïnterviewde met zijn klanten hierover gaan praten. In dat geval zou een sluitende berengeurpreventie wel van belang zijn, inclusief garanties.

Anderen zeggen dat het niet bekend is of kopers berenvlees zouden willen accepteren. Een wat afwijkend geluid zegt: 'Er is geen principiële tegenstand tegen biologisch berenvlees, mits gegarandeerd berengeurvrij en mits de afnemende supermarktorganisaties het accepteren. Het is een business-to-business-punt waarover je niet met de consument moet communiceren.'

Velen vinden garanties tegen berengeur een bruikbaar hulpmiddel: 'Alleen als het volledig gegarandeerd kan worden dat er geen berengeur in het vlees is, is het denkbaar om te stoppen met castreren. Eerder niet.' 'Berengeur moet altijd vermeden worden. Dat kun je klanten niet aandoen. Als er garanties te geven zijn, moeten deze 100% waterdicht zijn.' 'Een garantie op gebied van berengeur is heel goed denkbaar, waarbij er wel duidelijke criteria moeten zijn en verwezen moet kunnen worden naar een werkprotocol over de wijze waarop berengeur vermeden wordt.' 'Een garantie business-to-business kan behulpzaam zijn, als het wetenschappelijk onderbouwd is.' De noodzaak van sluitende detectie wordt weergegeven met het citaat: 'Mocht er een berengeurklacht komen in de beginfase na introductie van berenvlees, dan zou dit kunnen leiden tot een complete stop op berenvlees.'

Anderen zijn minder gecharmeerd van garanties, wat samenhangt met de aversie tegen berengeur, en de onbekendheid met de mogelijkheden om berengeur te voorkomen. Ook zegt een van de geïnterviewden: 'Een b2b-garantie kan geen nuttige rol spelen, want de keuze voor het al of niet verwerken van berenvlees wordt bepaald door leidinggevendenden in de bedrijven. Als ze voor zijn, gebeurt het, als ze tegen zijn, dan niet.'

Wat er moet gebeuren om hen berenvlees te doen accepteren, is niet zo duidelijk. 'Het is gewoon geen thema. Een duidelijk verhaal is nodig.' 'Om de kopers te overtuigen, zou nadrukkelijk wetenschappelijk onderzoek nodig zijn.' Anderen wijzen op de noodzaak om consumentenonderzoek te doen om de

acceptatie te weten. Echter, 'dan haal je een steen onder de lawine vandaan die niet over je heen wilt krijgen'. Het grootste probleem voor het toepassen van berenvlees is de klant. 'Die wil geen kleine steaks en schnitzels. Je kunt daar niet aankomen met 'rattenstaarten' (daarmee duidend op de veel te kleine schnitzels).'

2.1.4 Is non-castratie een voordeel in de verkoop?

Vraagstelling: 'Kan non-castratie een voordeel bieden in de verkoop ten opzichte van de huidige situatie?'

Deze vraagstelling is door slechts enkelen beantwoord. Een retailer beantwoordt met: 'Non-castratie is geen thema voor een supermarkt om zich mee te onderscheiden.' Dit lijkt in lijn te liggen met de mening van andere ondervraagden, ook al is dit niet concreet aan de orde geweest.

2.1.5 Alternatieve afzetkanalen en economische consequenties

Vraagstelling: 'Welke alternatieve afzetkanalen zijn er voor berenvlees met berengeur; welke economische consequenties zou dit kunnen hebben?'

De meeste geïnterviewden geven aan dat vlees van dieren met afwijkende geur gewoon gebruikt kan worden in worsten die bedoeld zijn voor koude consumptie (zoals met- en kookworst). 'Afzet van vlees van niet-berengeurvrije beren in de koude consumptie moet mogelijk zijn.' 'Voor de edele delen (ham, rib) is afzet van vlees met berengeur moeilijk, onmogelijk. Delen voor verwerking vormen geen probleem, mits de producten maar niet warm worden gegeten. Je zou, als je dieren met afwijkende geur goed uit de groep kunt halen, het vlees van deze dieren prima kunnen verwerken tot koude producten.'

Anderen zijn juist van mening dat ook producten die koud gegeten worden geen berenvlees met afwijkende geur mag hebben. 'Er is geen sprake van een deel dat nog bruikbaar is voor koude consumptie, want er worden altijd wel eens vleesblokjes bij de te bakken aardappelen gedaan in de braadpan, en er wordt wel eens worst bij de pizza gelegd in de oven', terwijl 'je natuurlijk niet kunt vermelden dat het vlees niet verhit mag worden'. Dat zou betekenen dat het vlees niet bruikbaar is. Voor de meeste geïnterviewden is het vlees van dieren met afwijkende geur echter gewoon bruikbaar, mits in producten voor koude consumptie.

De afzet van biologisch berenvlees is denkbaar, maar kent wel nogal wat praktische belemmeringen. Het zal vooral bij grotere volumes wel kunnen, omdat daar voldoende grote volumes zijn voor producten in de 'koude afzet', ofwel voor consumptie zonder noodzaak voor verwarmen (kookworst, rauwe worst). Daarnaast is schaalgrootte belangrijk in verband met de aanschaf van detectie-apparatuur.

De economische consequentie van een varken met afwijkende geur kunnen de meesten niet inschatten. Een economisch probleem is het wel, omdat je biologische producten dan meteen moet afwaarderen tot gangbare, omdat er te weinig volume is voor een separate grondstofstroom voor koude consumptie. Een van de respondenten schatte het waardeverlies van biologische varkens met afwijkende geur op 70% per gevonden dier. De afwaardering komt nu in Duitsland normaal gesproken altijd voor rekening van de leverende varkenshouder.

Anderen zeggen dat er (nu) geen alternatieve afzet mogelijk is. Detectie-technieken zijn nog onvoldoende betrouwbaar en dus moet absoluut voorkomen worden dat er dieren met afwijkende geur op de markt komen.

Een geïnterviewde vraagt zich af of het misschien mogelijk zou zijn 'om de producten zelf van te voren te verhitten, zodat dan de geur al weg zou trekken uit het product'. Onbekend is of dit zo werkt.

2.1.6 Verwachte reactie consument verschillend tussen biologisch en gangbaar vlees

Vraagstelling: 'Zou een consument van biologisch vlees anders reageren op (de kans op) berengeur dan een consument van gangbaar vlees?'

Een geïnterviewde (een producent van hoogwaardige vleesproducten) is van mening dat de consument van biologisch vlees minder kritisch zal zijn op berengeur, dan een consument van gangbaar vlees: 'Voor de bioconsument zal het verbeterde dierenwelzijn van groter belang zijn dan voor de gangbare consument. De bioconsument is wel kritischer, is eerder een kwaliteitskoper dan prijsskoper, maar zal begrip op kunnen brengen voor de eventuele consequentie van non-castratie.'

Vrijwel alle geïnterviewden zijn echter van mening dat de consument van biologisch vlees niet anders zal reageren dan een consument van gangbaar vlees. 'De bioconsument zal niet anders reageren op berengeur dan een conventionele consument. Beiden vinden het onacceptabel.' 'Het voorkomen van berengeur is dramatisch' en daarom onacceptabel.

Een andere geïnterviewde geeft juist aan: 'De klant van biologisch vlees is gevoeliger voor de kans op berengeur dan de klant van gangbaar vlees. Hij betaalt meer voor het vlees, dus moet het ook beter zijn.'

De algemene lijn in de reacties is dat de consument van biologische varkensvlees(producten) zeker niet minder kritisch is ten opzichte van (de kans op) berengeur.

2.1.7 Voorlopigen biologische varkenssector in discussie rond non-castratie

Vraagstelling: 'Vindt u het een goede zaak dat de biologische varkenssector voorloopt in de discussie rond non-castratie?'

Geïnterviewden verschillen van mening of de biologische varkenssector voorop moet lopen in het stoppen met castreren. Diversen weten hier niet zo goed antwoord op te geven of vinden het zelfs een hypothetische discussie. ('Nee, je moet niet beginnen aan het afschaffen van castratie, ook in de biologische sector niet.') Er wordt verwezen naar de gezamenlijke aanpak rond het verdoofd castreren binnen QS.

Enkele geïnterviewden geven aan dat de biologische sector niet voorop moet lopen in dit thema. Een belangrijk argument hierin is dat biologische sector veel te klein is om hierin te pionieren, 'dat moet je groot aanpakken, waarbij bio mee mag liften'. Een ander argument is dat eventuele vaccinatie tegen berengeur zal gebeuren met een entstof die met genetisch gemodificeerde organismen is verkregen, wat niet past in het biologische gedachtegoed. Ook is deze geïnterviewde van mening dat beren mesten de minst wenselijke optie is ('Sommige boeren kunnen naar verwachting gewoon geen beren mesten.'). Deze respondent lijkt de detectietechnieken aan de slachtlijn niet te kennen. Een andere geïnterviewde, die ook van mening is dat de biosector niet voorop moet lopen, vindt dat de consument van biologisch vlees een betere kwaliteit vlees verwacht, terwijl vlees van beren minder smaak heeft (minder zichtbaar en intramusculair vet) en bovendien nog kans heeft op berengeur. 'Berenvlees heeft nu eenmaal een negatieve touch, uit oogpunt van vleesindustrie. Uit oogpunt van dierenwelzijn is het natuurlijk beter.' De negatieve klank van 'berenvlees' verkoopt niet goed richting bioconsumenten.

Meerderden vinden het een goed idee dat de biologische sector voorop zou lopen in de non-castratiediscussie. Echter, binnen QS is de (gangbare) varkensvleeskolom er al mee aan de slag gegaan. 'Het is een gemiste kans voor de biosector.' Ook wordt gezegd dat het consequent is van de biologische varkenssector als ze voorop zouden lopen in deze discussie. 'De verwachting van

bioklanten ligt hoger dan van conventionele klanten en de idee van castratie past niet bij het biologische imago.'

2.1.8 Conclusie over houding in Duitsland

Algemeen vinden de geïnterviewden dat wetenschappelijk onderzoek nodig is voordat non-castratie wordt ingevoerd. Je moet niet overhaast de jarenlange praktijk van castreren overboord zetten. 'Je moet het probleem en de technische oplossingen wel goed doordacht en onderzocht hebben.' Er is nog veel behoefte aan onderzoek, bijvoorbeeld naar de vraag 'wanneer stinkt een beer'. Er zijn nog geen objectieve criteria voor. Detectietechnieken zijn nog onvoldoende betrouwbaar en dus moet absoluut voorkomen worden dat er dieren met afwijkende geur op de markt komen.

In het algemeen vinden de geïnterviewden ook dat de problematiek rond castratie en berengeur door de keten gezamenlijk aangepakt moet worden.

Beren mesten wordt door producenten van vers vlees als onmogelijk gezien (de klant wil geen kleine schnitzels), terwijl een worstfabrikant hier geen moeite mee heeft.

Berenvlees wordt nu door velen niet geaccepteerd. Een ander geluid geeft aan dat je er pragmatisch mee om moet gaan en moet zorgen dat het gegarandeerd berengeurvrij is en dat de supermarktorganisaties het accepteren, dan is het geen issue.

Non-castratie is volgens de respondenten geen thema voor een supermarkt om zich mee te onderscheiden.

De meeste geïnterviewden geven aan dat vlees van dieren met afwijkende geur gewoon gebruikt kan worden in worsten die bedoeld zijn voor koude consumptie (zoals met- en kookworst). Een enkeling geeft aan dat ook dit vlees wel eens verwarmd wordt en daarom in het geheel niet gebruikt moet worden.

De afzet van biologisch berenvlees is denkbaar, maar kent wel nogal wat praktische belemmeringen. Grote volumes producten voor de 'koude afzet' zijn nodig, om daarin rendabel het vlees van dieren met berengeur te kunnen verwerken. De afwaardering van een biologisch varken met berengeur bedraagt volgens een bron momenteel 70% van de marktwaarde.

Vrijwel alle geïnterviewden zijn van mening dat de consument van biologisch vlees niet anders zal reageren op berengeur in vlees dan een consument van gangbaar vlees. Beiden vinden het onacceptabel.

Geïnterviewden verschillen van mening of de biologische varkenssector voorop moet lopen in het stoppen met castreren. Een belangrijk argument hier-
tegen is dat de biologische sector veel te klein is om hierin te pionieren, 'dat

moet je groot aanpakken, waarbij bio mee mag liften'. Het gebruik van een vaccin tegen berengeur past volgens een respondent niet bij het biologische gedachtegoed. Beren mesten wordt gezien als een voor sommige boeren onwerkbaar alternatief. Berenvlees zou bovendien magerder zijn en daarom minder smaak hebben. Een positief argument voor het vooroplopen van de biologische sector wordt als volgt verwoord: 'De verwachting van bioklanten ligt hoger dan van conventionele klanten en de idee van castratie past niet bij het biologische imago.'

Samengevat kan worden gesteld dat de geïnterviewden in Duitsland in het algemeen vrij afhoudend zijn ten aanzien van biologisch vlees van niet-gecastreerde varkens: de klant wil niet, koude afzet van vlees met berengeur kan wel maar is risicovol, technieken zijn nog niet beschikbaar, supermarkten willen hun nek niet uitsteken om zich ermee te profileren en de biologische sector kan hierin niet vooroplopen. Anderzijds zijn er wel geluiden dat afzet mogelijk moet zijn mits het vlees gegarandeerd berengeurvrij is en de sector het gezamenlijk aanpakt.

2.2 Resultaten interviews Verenigd Koninkrijk

De resultaten van de interviews in het VK zijn samengevat rond vijf hoofdvragen. In deze paragraaf zijn de resultaten gegeven.

2.2.1 Castratie en berengeur in het VK

In het VK is castratie niet bij de wet verboden, mits uitgevoerd binnen 7 dagen na geboorte. Binnen het 'Farm Assured British Pig Scheme' van 1999 is castratie niet geoorloofd. Dit programma bevat regels voor de gangbare sector, en is een overeenkomst tussen marktpartijen en de Britse varkenssector die vrij algemeen wordt toegepast. Volgens een schatting van de Soil Association valt 95% van de Britse gangbare varkens onder dit regime. Castratie komt volgens de Soil Association slechts hier en daar voor bij kleinere boeren die zelfslachtend zijn en vaak ook direct verkopen. Om berenlucht te voorkomen worden gangbare varkens in het VK jonger geslacht, rond vijf en een halve maand en op een karkasgewicht van circa 76 kg. Het slachtgewicht lag overigens enkele jaren terug nog lager, volgens een vleesverwerkend concern. Men gaat ervan uit dat bij beren van 6 maanden de kans op berenlucht 1 op 10 is.

Het spreekt bijna voor zich dat in het VK ook biologische varkens volgens de biologische certificeringregels niet mogen worden gecastreerd. Biologische

varkens worden op een lager gewicht geslacht dan gangbare varkens, omdat ze langzamer groeien en er andere rassen worden gebruikt; de kans op berenlucht zou bij hetzelfde gewicht iets groter zijn. Als biologische boeren varkens toch langer door willen mesten, worden ze door de Soil Association geadviseerd om daarvoor zeugen te nemen en geen beren.

2.2.2 Castratiediscussie en berengeurproblematiek: bekendheid en houding

Uit de telefonische reacties blijkt dat retailorganisaties en de vleesverwerkers bekend zijn met de castratiediscussie en met berengeur. Men verwijst daarbij naar de discussies die in het verleden in het land zelf al aan de orde zijn geweest. Ook de discussies die in het buitenland spelen zijn bekend bij enkele importerende vleesverwerkende bedrijven en vrijwel alle retailorganisaties. Dit komt omdat alle retailers varkensvlees importeren. De achtergrond hiervan is dat de zelfvoorzieningsgraad in het VK voor gangbaar vers varkensvlees rond 60% ligt en voor bewerkte gangbare producten rond 45% (Oosterkamp et al., 2009). Alleen de retailorganisaties Marks en Spencer en Waitrose verkopen helemaal geen geïmporteerd vers varkensvlees (MLC, mondelinge mededeling), alle andere wel vers vlees. Alle retailorganisaties importeren bewerkte gangbare producten (ham, bacon en worsten), om aan de vraag te voldoen. Cijfers van de Soil Association in het *Organic market report* (2006, 2007) geven aan dat het VK voor biologisch varkensvlees en vleesproducten ook verre van zelfvoorzienend is. Alleen Waitrose en Sainsbury's bieden in 2005 uitsluitende Brits biologisch varkensvlees en varkensvleesproducten aan (Green, 2005). In 2008 zou dit volgens de geïnterviewde persoon bij de Soil Association alleen nog bij Waitrose het geval zijn. Alle andere retailorganisaties importeren biologisch varkensvlees en varkensvleesproducten uit Nederland, Denemarken of Zweden.

'De beperkte beschikbaarheid van varkensvlees in het VK, of het nu gangbaar of biologisch is, maakt dat retailers in het VK de discussie over castratie pragmatisch zullen benaderen', volgens een vertegenwoordiger van een vleesverwerkend concern. Maar tegelijkertijd zullen ze - zeker publiek - aangeven dat 'verdoofde castratie nog niet echt diervriendelijk is'. Eén retailer geeft aan dat ook verdoofd castreren pijnlijk is als er geïnjecteerd moet worden. Met buitenlandse leveranciers is deze retailer op zoek naar castratiemethoden die minder pijnlijk zijn, of naar oplossingen om niet meer te castreren.

2.2.3 Acceptatie van berenvlees en leveringsvoorwaarden

Omdat vlees van ongecastreerde varkens in het VK voor wat betreft de Britse productie al een feit is, zullen retailers geen moeite hebben met het accepteren van vlees van ongecastreerde varkens met laag slachtgewicht. Verwerkers hebben enige jaren geleden enkele onderzoeken uitgevoerd naar de incidentie van berenlucht in het VK, maar het bleek geen probleem te zijn. Retailers vrezen wel dat als berenlucht vaker voorkomt, dit kwalijk zou kunnen zijn voor de reputatie van het product bij de consument (MLC, mondelinge mededeling). Die consument zal een geconstateerde afwijking in het vlees niet op prijs stellen, maar het zeer waarschijnlijk ook niet als berengeur herkennen, omdat het nu weinig voorkomt (MLC, mondelinge mededeling; Thelwall, 2008).

In het VK wordt op lager gewicht geslacht en dit voorkomt grotendeels het ontstaan van berengeur, bevestigt onderzoek van het MLC (mondelinge mededeling). Toch geeft een importerend vleesconcern aan dat de discussie hierover nog niet afgerond is: 'Ook bij Brits vlees komt berengeur voor, ondanks het lage slachtgewicht.' Britse retailers zullen daarom zeker aanvullende eisen stellen om berengeur te voorkomen bij ongecastreerde varkens die op hoger gewicht geslacht worden.

Vanuit het VK is er een kleine stroom van biologische varkenspoten bestemd voor de Duitse markt, en dit vlees wordt op die markt dus kennelijk geaccepteerd.

2.2.4 Is non-castratie een voordeel in de verkoop? Ook voor biologisch?

Alle geïnterviewden geven aan dat non-castratie in de markt, tegenover de consument, niet als argument te gebruiken is. Non-castratie is als specifiek punt ook niet door de Britse biologische sector benut in de markt (bij monde van de Soil Association), terwijl non-castratie zowel in de Britse houderij als in de vleesverwerking tot hogere kosten leidt. 'Buy local'-campagnes richten zich op andere aspecten van dierenwelzijn, met name de weide-uitloop. De Soil Association zegt in het interview dat men de consument maar in beperkte mate vertelt over de verschillende eisen in de landen, juist om geen verwarring te scheppen over wat biologisch is. Maar het stoort wel dat er geen 'level playing field' is in de EU.

Geïnterviewden zijn verdeeld over de vraag of de consument dierenwelzijnsissues kent. De biologische consument zal meer geïnteresseerd zijn, maar zal de verschillende eisen in de landen ook niet allemaal kennen. Daarentegen zouden volgens MLC (mondelinge mededeling) de consumenten wel bekend zijn met de welzijnsissues. Men komt op grond daarvan tot de conclusie dat het goed

zou zijn als het castratieprobleem opgelost wordt. Een vleesverwerkend concern zegt bijvoorbeeld: 'Er zullen altijd groepen zijn die castratie aan de orde stellen, ook al is het op dit moment geen issue.'

Er bestaat op de Britse markt dus voor biologisch varkensvlees een zeker afbreukrisico op het punt van castratie, want zoals een vleesverwerker aangeeft: 'De Britse biologische consument gaat er waarschijnlijk van uit dat dieren niet gecastreerd worden.' Als consumenten geïnformeerd worden dat castratie wordt toegepast bij de biologische varkens waarvan vlees wordt geïmporteerd, zou dit kunnen leiden tot een afzetprobleem. Vanuit Denemarken wordt aangegeven dat niet-castreren de voorkeur geniet. 'Vooral biologische boeren voelen de druk om niet te castreren.'

2.2.5 Alternatieve afzetkanalen en economische consequenties

Geïnterviewden geven aan dat er in het VK weinig varkens met berengeur worden gesignaleerd. Een van de geïnterviewde vleesverwerkende bedrijven is betrokken geweest bij een proef met meer vlezigere dieren die sneller in gewicht aankomen. Ook hier waren beren met berengeur geen probleem. Er zijn geen suggesties naar voren gekomen voor het alternatief aanwenden van vlees met beren, omdat het nauwelijks voorkomt. Vlees waarbij berengeur gesignaleerd wordt, wordt vernietigd.

2.2.6 Conclusies over de markt voor biologisch berenvlees in het VK

Brits vlees is van varkens met een laag slachtgewicht; mannelijke dieren worden in de regel niet gecastreerd. Berenvlees is dus een algemeen geaccepteerd verschijnsel op deze markt. Voor vlees van ongecastreerde beren met een hoog slachtgewicht zullen retailers zeker aanvullende eisen stellen om te voorkomen dat vlees met berengeur op de markt komt en er imagoschade van het product ontstaat.

Wat gangbare varkensvlees(producten) aangaat is het VK afhankelijk van import en dit geldt ook voor biologisch varkensvlees, met name voor (producten van) rib en buik. Voor de biologische import op deze markt levert niet castreren niet zozeer een voordeel in deze markt, maar geldt er een afbreukrisico voor het castreren in het biologisch segment. Omdat het VK niet zelfvoorzienend is, zullen de meeste grote retailers naar verwachting een pragmatische koers varen: ze zullen een voorkeur aangeven voor non-castratie, zeker voor biologische varkens, en in geval van import op korte termijn de voorkeur hebben voor de ingreep die voor de big de minste pijn oplevert.

3 Beschouwing

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de betekenis voor de Nederlandse biologische varkensvleesketen.

Duitsland en het VK zijn de belangrijkste afzetlanden voor biologisch varkensvlees. De houding in beide landen ten aanzien van het onderwerp verschilt sterk. In het VK is castratie nauwelijks aan de orde; varkens worden lichter geslacht en ten aanzien van importvlees worden maar beperkt eisen gesteld aan castratie. In Duitsland worden alle varkens gecastreerd; bovendien heeft berengeur een historisch negatieve klank bij de Duitse consumenten en vleesindustrie. Omdat Nederland een exporterend land is, betekent dit dat het voor de Nederlandse varkensvleesproductie daarom een onderwerp is dat vraagt om inzicht en plaatsbepaling. Stappen die de Nederlandse varkensvleesketen zet, zullen invloed hebben op de vleesexport.

Betekenis voor de Nederlandse biologische varkensvleesketen

Vanuit de ambitie om als biologische sector in te zetten op niet-castratie is gekeken naar afzet van berenvlees in Duitsland en het VK.

Uit het onderzoek blijkt dat op de Duitse markt weerstand is tegen vlees van ongecastreerde beren en dat er op de Britse markt een afbreukrisico bestaat op het punt van castratie. De weerstand op de Duitse markt speelt zowel bij boeren en verwerkers als bij retailers en naar hun zeggen ook bij de Duitse consument. Spelers in Duitsland verwijzen naar de overheid om de eerste stap te zetten om het issue aan de orde te stellen. Op de Britse markt geldt juist dat wanneer consumenten gewezen zouden worden op het feit dat biologisch importvlees van gecastreerde dieren afkomstig is, dit zou kunnen leiden tot afzetproblemen van dit biologische vlees. Vooralsnog lijken retailers in het VK, door de geringe mate van zelfvoorziening in het VK, pijnbestrijding bij castratie belangrijker te vinden dan non-castratie.

De markten en marktpartijen in het VK en Duitsland vragen dus een verschillende benadering. In het VK zijn er, juist omdat er gestreefd wordt naar een castratiestop, argumenten voorhanden om met afnemers het gesprek aan te gaan. Dit betekent evenwel dat concreet aangeven moet kunnen worden hoe gewerkt wordt aan oplossingen.

Gezien de reacties van de respondenten in Duitsland lijken de risico's voor afzet van vlees van niet-gecastreerde biologische varkens op de Duitse markt op dit moment dusdanig groot, dat er meer draagvlak gecreëerd moet worden

voordat een volledige castratiestop haalbaar is. Draagvlak moet ontstaan in de gehele keten, inclusief verwerkers en retailers. Het verdient aanbeveling om informele gesprekken te voeren met opinieleiders. Welke partijen hierbij van belang zijn, en welke agendasetting effectief is, verdient nader onderzoek. Het zou kunnen gaan om grotere partijen die buiten de Verbände (producentenorganisaties) produceren of afnemen, en de biologische certificeringinstanties. Doel van de ontmoetingen is om tot uitwisseling te komen van informatie en standpunten en precies na te gaan waar en waarom de weerstanden groot zijn en hoe ze overwonnen zouden kunnen worden. Daarnaast lijkt het wenselijk om draagvlak te creëren bij wetenschappers en politiek.

Ook de beperkte respons en de verschillen in diepgang van de antwoorden onder de geïnterviewden tonen aan dat het thema bij diverse partijen nog vrij onbekend is. Aanbevolen wordt om in te zetten op informatie en communicatie over de ontwikkelingen op het gebied van het stoppen met castreren in Nederland richting vleesverwerkende bedrijven en retailers in Duitsland en het VK.

De ontwikkelingen rond castratie in de gangbare sector zijn na de verklaring van Noordwijk in 2007 in een stroomversnelling gekomen. Het verdient aanbeveling om aan te haken bij de gangbare sector, op de zoektocht naar technologische ontwikkelingen om berengeur te voorkómen, niet alleen door berengeurdetectie in de slachtlijn, maar bijvoorbeeld ook door oplossingen op het gebied van voeding. Bovendien kan het aspect berengeur worden meegenomen in de ontwikkeling van een specifieke genetische lijn voor de biologische varkenssector.

Discussie

De bedrijven en organisaties zijn benaderd in de loop van de periode juni - november 2008. Omdat het onderwerp castratie op het moment van uitvoeren van het onderzoek bij sommige respondenten een gevoelig thema bleek te zijn en het ook aandacht kreeg in de pers, werden in enkele interviews sommige vragen niet ver uitgediept of is juist verder op vragen ingegaan. Dit hing af van de reactie van de benaderde persoon.

Verder was er een slechte respons van de in het VK benaderde retailers. De conclusies voor de Britse afzetmarkt moeten daarom met enige voorzichtigheid worden betracht.

Tot slot moet worden opgemerkt dat in de periode dat het onderzoek werd uitgevoerd er een overschot was aan biologisch varkensvlees op de West-Europese markt. Onduidelijk is of dit invloed heeft gehad op de houding van de ondervraagde personen ten aanzien van de acceptatie van berenvlees.

Literatuur en websites

DBV, VDF en HDE, *Erster Schritt weg von der Ferkelkastration beschlossen*. Gemeenschappelijke verklaring door Deutscher Bauernverband (DBV), Verband der Fleischwirtschaft (VDF) en Hauptverband des Deutschen Einzelhandels (HDE). Düsseldorf, 29 september 2008. www.bauernverband.de/?redid=152542. 2008.

PIGCAS, *Attitudes, practices and state of the art regarding piglet castration in Europe*. Deliverable D2.4 Report on the practice of castration. Final draft, modified 5 March 2008. 2008.

EG, *Verordening (EG) nr. 889/2008*. Brussel, 5 september 2008, 2008.

Green, Michael and Alasdair Smithson, 'Core Values - Soil Association Supermarket Survey'. In: *Living Earth, Spring 2005*, 2005.

Oosterkamp, E.B., R. Hoste, L.F. Puister en S.T. Goddijn, *Concurrentiekracht biologisch varkensvlees*. Rapport 2009-087, LEI Wageningen UR, Den Haag, 2009.

Soil Association, *Organic Market Report 2006*. Bristol, 2006.

Soil Association, *Organic Market Report 2007*. Bristol, 2007.

Thelwall, David, *Boar Taint - UK snapshot*. Prospect Management Services. North Yorkshire, UK, 2008.

Verklaring van Noordwijk, *Verklaring van Noordwijk - verdoofd castreren biggen*. Getekend 29 november 2007, 2007.

Bijlage 1

Lijst van geïnterviewde bedrijven

Duitsland	VK
Metro	Asda
Goldswien (Edeka Minden)	Tesco
Süd-Bayerische Fleischwaren (Edeka Süd-Bayern)	Sainsbury's
Rewe	Soil Association
Lidl	Grampian Country Food Group
Basic	J&J Tranfield Ltd.
KFF (Tegut)	Kepak Group (Preston)
Vion Grossostheim	Kingston Food Ltd.
Westfleisch	St. Merryn Meat Ltd.
Tönnies	Tulip Ltd./Dalehead (Danish Crown)
Nocker	Danish Meat Associations
Thönes	Vion UK
Hansen	
Abraham Schinken	
Börner-Eisenacher	
Okoland	
Naturland	

Bijlage 2

Huidige praktijk van castratie in Europa (PIGCAS-onderzoek)

B2.1 Praktijk van castratie

B2.1.1 Inleiding en methode

Om inzicht te krijgen in de ontwikkelingen binnen Europa rond castratie van beerbiggen is gebruik gemaakt van de enquêtes uitgevoerd in 2007 in het kader van het PIGCAS-project. Dit is aangevuld met kennis uit symposia, georganiseerd door deze projectgroep, die gehouden zijn in november 2007 (Noordwijk) en maart 2008 (Girona, Spanje).

PIGCAS is een Europese projectgroep die financieel ondersteund wordt door EFSA. Het doel van deze projectgroep is informatie te verstrekken over de castratie van beerbiggen ter ondersteuning van het EU-beleid. Deze algemene doelstelling is vertaald in vier activiteiten:

1. informatie verzamelen over de houding van verschillende relevante betrokken partijen binnen Europa ten aanzien onverdoofd castreren en de alternatieven;
2. informatie verzamelen met betrekking tot de huidige praktijk van castratie;
3. evaluatie van onderzoek met betrekking tot de alternatieven van onverdoofd castreren met het doel om onderzoeksprioriteiten vast te stellen;
4. integratie en evaluatie van de verzamelde informatie ter ondersteuning van het EU-beleid.

De activiteiten van PIGCAS zijn sterk gericht op de gangbare varkenshouderij. Voorzover relevant komt ook de biologisch varkenshouderij aan bod.

In vrijwel alle landen van de EU is een inventarisatie uitgevoerd van de huidige praktijk van castratie bij (verenigingen van) varkenshouders, gezondheidsdiensten, dierenartsen, slachterijen en vleesindustrie. Doordat het aantal waarnemingen per land sterk verschilt (1 tot 47 waarnemingen) en doordat voor de kleinere ketens zoals biologisch vaak maar één of enkele enquêtes zijn ingevuld dienen de resultaten met voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden. Gegevens uit 25 landen zijn verzameld (EU25 minus Luxemburg en Malta aangevuld

met gegevens uit Zwitserland en Noorwegen). In totaal zijn 295 enquêtes verwerkt (PIGCAS, 2008).

B2.1.2 Gangbare varkenshouderij

In de meeste Europese landen wordt 80 tot 100% van de mannelijke varkens gecastreerd. Uitzonderingen zijn Engeland en Ierland waar vrijwel geen castratie plaatsvindt. Ook in Spanje, Cyprus en Portugal wordt slechts 10 tot 40% van de gangbare varkens gecastreerd.

Castratie vindt meestal plaats op een leeftijd van 3 tot 7 dagen. Uitzondering zijn Portugal, Noorwegen en Oost-Europese landen zoals Tsjechië, Hongarije, Polen en Litouwen waar de leeftijd waarop gecastreerd wordt tussen de 9 en 11 dagen ligt.

De castratie wordt meestal door de varkenshouder zelf uitgevoerd. In een aantal landen wordt de dierenarts hiervoor ingeschakeld.

Het gebruik van desinfecteermiddelen is redelijk gebruikelijk binnen Europa. Dit geldt niet voor het gebruik van antibiotica. Nederland, Estland en Italië vormen hierop een uitzondering.

Het verdoven van de biggen tijdens de castratie en het toedienen van pijnstillers komt zelden tot nooit voor in de gangbare varkenshouderij in Europa. Uitzondering is Noorwegen waar verdoven verplicht is. Ook Litouwen en Slowakije geven aan dat er regelmatig verdoofd wordt. Het gebruik van een pijnstiller is nog zeldzamer binnen de gangbare varkenshouderij in Europa.

Tegelijk met de castratie worden in veel landen een of meerdere ingrepen zoals staart couperen, oormerken of tatoeëring, vaccinatie of ijzerinjectie toegepast. Tussen landen komen grote verschillen voor welke handelingen tegelijk met castratie uitgevoerd worden.

B2.1.3 Overige productiesystemen

In de meeste landen komen weinig verschillen voor met betrekking tot het aandeel dieren dat in gangbare en andere systemen gecastreerd wordt. In Nederland vormt Milieukeur 'De Hoeve' een uitzondering door niet te castreren. Aan de andere kant zijn er speciale Spaanse en Portugese ketens die systematisch alle dieren castreren, dit in tegenstelling tot de gangbare varkenshouderij waar minder dan 40% gecastreerd wordt. In deze ketens worden dieren vaak op hoge leeftijd (ouder dan 40 dagen) gecastreerd. Voor de biologische varkenshouderij geldt dat zonder uitzondering uit alle landen gemeld wordt dat alle beerbiggen gecastreerd worden op jonge leeftijd (3-7 dagen).

Het gebruik van verdoving tijdens de castratie komt iets meer voor in biologische varkenshouderij dan in de gangbare varkenshouderij. De verschillen zijn klein. Dit geldt ook voor het gebruik van pijnstillers.

Conclusie

Castratie van beerbiggen is anno 2008 zowel in de gangbare als biologische varkenshouderij in Europa gangbaar, waarbij zelden of nooit gebruik gemaakt wordt (werd) van verdoving en pijnstillers.

B2.2 Houdingen van ketenpartijen ten aanzien van castreren en alternatieven

B2.2.1 Inleiding

Binnen het PIGCAS-project is binnen de 25 deelnemende landen aan verschillende ketenpartijen binnen de varkenshouderij gevraagd naar de houding ten opzichte van:

- onverdoofd chirurgische castratie;
- verdoofd chirurgische castratie;
- immunocastratie van mannelijke dieren;
- sexen van sperma;
- mesten van beren.

In totaal zijn 472 enquêtes verwerkt verdeeld over 174 gangbare varkenshouders, 15 varkenshouders producerend voor een nichemarkt, 72 slachterijen, 69 consumenten(-vertegenwoordigers), 38 non-gouvernementele organisaties (ngo's) op terrein van dierenwelzijn, 42 dierenartsen en 62 beleidsambtenaren. Vergelijking tussen lidstaten is moeilijk vanwege de onevenwichtige verdeling van de respondenten over de verschillende landen.

Uit de analyse blijkt dat ngo's op het terrein van dierenwelzijn veel oog hebben voor dierenwelzijn en minder voor productiekosten en productkwaliteit voor de consument. Dit in tegenstelling tot de andere betrokkenen. Opvallend is dat de slachterijen in Ierland en Engeland, waar niet of nauwelijks gecastreerd wordt, welzijn van dieren belangrijker vinden dan productkwaliteit voor de consument.

B2.2.2 Houding ten aanzien van onverdoofd chirurgisch castreren

De houding ten opzichte van onverdoofd chirurgisch castreren is zeer divers binnen Europa. Met uitzondering van de ngo's zijn de meeste andere ketenpartijen van mening dat deze vorm van castratie acceptabel is.

Belangentegenstellingen zijn duidelijk zichtbaar tussen enerzijds de ngo's op het terrein van dierenwelzijn en de andere ketenpartijen. Daarnaast is de houding van de andere ketenpartijen dan de ngo's in landen als Ierland en Engeland, waar niet gecastreerd wordt, duidelijk anders dan in landen waar dit gemeengoed is. In deze landen ligt meer nadruk op kostenefficiëntie en dierenwelzijn. De overige landen benadrukken vooral de kwaliteit van het vlees voor de consument.

B2.2.3 Houding ten aanzien van verdoofd chirurgisch castreren

Het verdoofd castreren als alternatief voor het onverdoofd castreren wordt door 40% van de primaire varkenshouders ondersteund. Gegeven de hiermee gepaard gaande extra arbeid en kosten is dit een hoog aandeel. Wel leeft de wens om deze verdoving zelf uit te mogen voeren en niet door dierenartsen. Behalve de ngo's, die geen mening hebben gegeven, leeft de algemene wens dat de extra kosten voor verdoven door de consument betaald dient te worden en niet door de primaire varkenshouder.

B2.2.4 Houding ten aanzien van immunocastratie van mannelijke dieren

Bij de verschillende ketenpartijen leven gemengde gevoelens om immunocastratie in te zetten. Net als ten aanzien van onverdoofd chirurgische castratie hebben de ngo's een afwijkende mening van de overige ketenpartijen.

Ngo's geven de voorkeur aan het mesten van beren, hebben geen mening over wie de eventuele extra kosten moeten dragen (consumenten of varkenshouders), maar zijn van mening dat de veiligheidsrisico's bij immunocastratie duidelijk minder zwaar wegen dan de pijn van de dieren bij onverdoofde castratie. Het mesten van beren wordt als alternatief geprefereerd boven immunocastratie.

Consumentenorganisaties hebben geen duidelijke mening wat betreft de risico's met betrekking tot residuen of berengeur indien immunocastratie wordt toegepast. Er is een lichte voorkeur voor immunocastratie boven onverdoofd castreren maar immunocastratie wordt ten opzichte van verdoofd castreren niet geprefereerd.

Ten aanzien van de extra kosten voor dit alternatief geldt dat consumenten daar geen duidelijke mening over hebben. De overige ketenpartijen hebben een sterke voorkeur om de rekening bij de consument neer te leggen.

B2.2.5 Houding ten aanzien van het sexen van sperma

Door het sexen van sperma, waarbij alleen vrouwelijke biggen worden geboren, komen voor de vleesproductie alleen vrouwelijke dieren beschikbaar. Alle ketenpartijen zien dit als het beste alternatief voor de huidige praktijk van onverdoofd castreren. Zij zijn het er over eens dat het waard is om hier nader onderzoek naar te verrichten. Verder wordt dit door de respondenten als een natuurlijk proces gezien.

B2.2.6 Houding ten aanzien van het mesten van beren

Het mesten van beren wordt sterk geprefereerd door de ngo's. Met het sexen van sperma wordt dit alternatief verkozen boven de andere alternatieven. Deze voorkeur geldt bij geen enkele andere ketenpartij. Door zowel varkenshouders, als slachterijen en dierenartsen krijgt het mesten van beren de slechtste score. De overheid en consumenten staan min of meer neutraal ten aanzien van het mesten van beren.

Conclusie

Behalve door de ngo's wordt de huidige praktijk van onverdoofd castreren door de in PIGCAS geïnterviewde ketenpartijen als de best beschikbare optie beschouwd. Dit wordt op de voet gevolgd door het verdoofd castreren. Het sexen van sperma en daardoor mesten, slachten, verwerken en verkopen van vrouwelijke dieren wordt in het PIGCAS-onderzoek als een volwaardig alternatief gezien. Dit alternatief is echter op de korte termijn niet in de praktijk beschikbaar. Het mesten van beren, dat een sterke voorkeur heeft bij de ngo's, wordt door de andere ketenpartijen vooralsnog als niet breed toepasbaar beschouwd.

varkenschnitzel

167

pampaschijf
varkensvleesprodukt

177

varkensoester

167